

BASHE TRINH

TOWARZYSTWO JĘZYKA JIDYSZ IM. SALOMO BIRNBAUMA

HAMBURG TO PIĘKNE, ZIELONE HANZEATYCKIE MIASTO U UJŚCIA ŁABY DO BAŁTYKU, GDZIE PRZEZ DŁUGIE WIEKI ŻYDZI PROWADZILI ZASOBNE I SPOKOJNE ŻYCIE. MOCNO WROŚNIĘCI W SPOŁECZNO-POLITYCZNE STRUKTURY MIASTA STANOWILI JEGO NIEROZERWALNĄ CZĘŚĆ, BIORĄC UDZIAŁ W PRACACH PARLAMENTU, DZIAŁAJĄC AKTYWNI NA POLU KULTURY, NAUKI I SZTUKI. GRINDEL, ŻYDOWSKA DZIELNICA POŁOŻONA NIEOPODAL JEZIORA ALSTER W CENTRUM HAMBURGA, DO 1933 ROKU LICZYŁA BLISKO 17 TYS. MIESZKAŃCÓW, CO STANOWIŁO 1,5% OGÓŁU LUDNOŚCI MIASTA. ZAMIESZKIWALI JĄ LICZNI POSŁOWIE, BURMISTRZOWIE, KUPCY, ARTYŚCI I MECENASI, RABINI I PROFESOROWIE HAMBURSKIEGO UNIWERSYTETU.

Należał do nich także Salomo Birnbaum (1891–1989), syn Natana Birnbauma (jednego z głównych organizatorów słynnej konferencji języka jidysz w Czerniowcach w 1908 roku). Był on profesorem pierwszej zachodnioeuropejskiej katedry języka jidysz, utworzonej w 1922 roku właśnie w Hamburgu, a napisany przez niego podręcznik *Gramatyka języka jidysz* (1918) do dziś nie stracił na aktualno-

ści. Kres naukowej działalności Birnbauma w Niemczech położyło dojście do władzy Hitlera w 1933 roku. Wtedy to został zmuszony wyemigrować do Londynu (1933), gdzie nadal pracował naukowo na tamtejszym uniwersytecie, po czym w roku 1970 osiedlił się w Toronto w Kanadzie i tam zmarł w roku 1989. Niestety, prawie wszyscy pozostali członkowie hamburskiej gminy żydowskiej po licznych

deportacjach w latach 1941–1943 zostali zamordowani w Auschwitz, a w czerwcu 1943 roku doszło do całkowitej likwidacji hamburskiej gminy.

Po wojnie gmina żydowska odrodziła się i w chwili obecnej żyje w Hamburgu około 2900 jej członków, którzy w różnoraki sposób biorą udział w życiu miasta. To zaangażowanie było też jedną z przyczyn powstania naszego towarzystwa: miłośnicy języka i kultury jidysz – Niemcy i Żydzi – postanowili podjąć próbę ocalenia pozostałego dziedzictwa i założyli pod koniec 1995 roku Towarzystwo Języka Jidysz im. Salomo Birnbauma w Hamburgu. Jego cele i zadania określa nasz statut: aktywne propagowanie języka i kultury żydowskiej poprzez seminaria, referaty, koncerty, publikacje, odczyty, dotowanie kursów językowych, literackich i naukowych publikacji, organizację spotkań ze świadkami i ocalałymi z Zagłady, współpracę z innymi organizacjami o podobnym profilu. Prawie wszystkie te aktywności są realizowane w języku jidysz, zwłaszcza że wśród naszych członków są też osoby mówiące w jidysz, naszym *mame-loszn* [językiem matczynym], od dzieciństwa.

Z racji tego, że naszą działalność pojmujemy również jako działalność polityczną, organizujemy spotkania na temat antysemityzmu. Ostatnie z takich spotkań, zatytułowane *Antysemityzm – co to takiego?*, odbyło się w połowie grudnia 2009. Zaprosiliśmy na nie trzech naszych członków, panów Meyera Strojakowskiego, ocalałego z pogromu w Jedwabnem, Hilela Melameda, który przeszedł przez getto w Rydze i męczeńską drogę przez liczne obozy koncentracyjne i zagłady, oraz Avnera Grubera, ocalałego z getta-obozu w Mohylewie Podolskim – naocznych świadków Zagłady, którzy opowiadali nam o swoich własnych przeżyciach z tamtego strasznego okresu. To spotkanie, bardzo poruszające swym spokojem i rzeczowością, uzupełnione recytacją fragmentów książek *Sąsiedzi* Jana T. Grossa i *Dziecko w kraju niczym* Ursuli Brauer przez młodą aktorkę, Stephi Huening, spotkało się z ogromnym zainteresowaniem. Dyskusja po nim świadczy dobitnie o aktualności tego tematu i „fenomeny”, jakim wciąż jest nienawiść do Żydów. Honorowym gościem naszego spotkania była pani Peggy Parnass, znana i ceniona dziennikarka, reporterka (*Procesy*) i aktorka hamburska, która sama jako żydowskie dziecko uratowała się, wyjeżdżając do Szwecji ostatnim pociągiem dziecięcym, który wypuściły z Hamburga władze hitlerowskie.

W ramach naszej działalności organizujemy również spotkania z żyjącymi jeszcze i tworzącymi w języku jidysz literatami i artystami. Spotkaliśmy się do tej pory m.in. (w trakcie naszego pobytu w Tel-Awiiwie w 2008 roku) z Rywką Bassman Ben-Chaim, która recytowała nam swoje przepiękne wiersze i opowiadała o życiu w Izraelu i o wojennych przeżyciach; z Cwim Kanarem, niezapomnianym żydowskim mimem i pisarzem (zmarłym w 2009 roku), którego spotkaliśmy również w Izraelu. Cwi, drobny, filigranowy wręcz, ale pełen jeszcze siły i humoru, swoimi niezapomnianymi skeczami i pantomimą wzruszał i roz-

śmieszał do łez... Poznaliśmy też Michoela Felsenbauma i jego pełne ekspresji wiersze, śpiewane przez niego przy harmonii w warszawskim hotelu przed rokiem, oraz Jana Jagielskiego, który oprowadzał nas po żydowskiej Warszawie. A w Krakowie, w ramach wycieczki *Miejsca grozy – miejsca życia: śladami żydowskich pisarzy po Polsce* (Warszawa – Łódź – Lublin – Zamość – Kraków) spacerowaliśmy po żydowskim Kazimierzu.

W 2008 roku świętowaliśmy uroczyste 100. rocznicę konferencji języka jidysz w Czerniowcach. Dzięki dużemu zaangażowaniu i pracy naszych członków przygotowaliśmy z tej okazji montaż dokumentalno-literacki przedstawiający – w oparciu o zachowaną dokumentację i głosy prasowe – przebieg tego ważnego *oif der jidiszer gas* [na żydowskiej ulicy] wydarzenia, który utrwaliśmy także na taśmie filmowej.

Nie sposób tu opowiedzieć o całej – bardzo różnorodnej – działalności naszego Towarzystwa. W tym roku, w grudniu, świętować będziemy 15-lecie naszej działalności. Pod kierownictwem naszej przewodniczącej, Danki Kowalskiej, planujemy uroczyste obchody tej tak ważnej dla nas wszystkich rocznicy (obecnie Towarzystwo nasze liczy 76 członków). W ramach obchodów organizujemy trzydniowe seminarium naukowe (3–5 września 2010), poświęcone pamięci niedawno zmarłego wielkiego pisarza jidysz, Awroma Suckewera. W trakcie seminarium będziemy badać i zgłębiać wiele aspektów jego twórczości, a nasi członkowie przedstawią zorganizowany przez siebie wielojęzyczny (w tym także po polsku) montaż poetycki złożony z różnych tłumaczeń wiersza Suckewera *Wer wet blajbn, vos wet blajbn?* Referat wprowadzający wygłosi Heather Valencia z Uniwersytetu Stirling. Ona też, wspólnie z Miriam Trinh i Eliezerem Niborskim (oboje z Uniwersytetu Hebrajskiego w Jerozolimie) poprowadzą samo seminarium. Oprócz tego mamy nadzieję na realizację jeszcze wielu innych, ciekawych projektów, które będą mogły przybliżyć i pokazać wielkie bogactwo kultury i języka jidysz – echa z epoki ich rozkwitu i czasu utraconego bezpowrotnie.....echa *fun der jidiszer gas*.

Bashe Trinh – urodzona w Polsce, absolwentka polonistyki na UJ, mieszkająca na stałe w Hamburgu, obecnie wiceprzewodnicząca Towarzystwa Języka Jidysz im. Salomo Birnbauma.

Wszystkich zainteresowanych zapraszam serdecznie na naszą stronę internetową: <http://www.birnbaum-gesellschaft.org>, zachęcam też do kontaktu za pośrednictwem poczty elektronicznej: birnbaum-blitspost@web.de.